

govčeve državne, političke, društvene i profesionalne dužnosti, njegovi najznačajniji suradnici i oponenti, popis novina koje je uređivao, glasila i publikacije u kojima je bio urednik, glasila i novine u kojima je bio član uredništva te novine i glasila u kojima je objavljivao svoje priloge. Na kraju se nalazi tablica u kojoj su podaci o novinama koje su napadale Magovca i novine s kojima je polemizirao.

Knjiga završava popisom izvora i literature, kraticama te kazalom osoba i zemljopisnih imena. Knjiga sadrži i više fotografija i crteža, a u tekstu su utkani citati iz značajnijih izvora kojima se autor koristio.

Knjiga *Božidar Magovac - S Radićem između Mačeka i Hebranga* vrijedno je djelo koje nam otkriva mnoge dosad nepoznate podatke iz naše povijesti prve polovice XX. st. U njezinu središtu je jedna iznimna politička ličnost koja je vjerovala da će antifašistički pokret kanalizirati u smjeru demokracije i višestranačja i koja je htjela očuvati politički ugled HSS-a odnosno otvoriti joj, kako autor kaže, "vrata budućnosti kroz NOP". Sudbina Magovca evidentno pokazuje da su komunističke parole za pridobivanje svih snaga protiv okupatora i ustaša bile jedno, a praksa drugo. To je iskusio i najutjecajniji i najpoznatiji haesesovac u partizanima B. Magovac i platio to svojim životom.

Ocjenjujući knjigu u cjelini možemo zaključiti da ona predstavlja vrijedan doprinos u prikazu hrvatskog antifašizma s jednog drugog naličja od onog koji je prikazan do 1990. Ona opisuje težnje i postupke onih istaknutih Hrvata koji su antifašizam shvaćali drukčije od komunista odnosno antifašizam je Hrvatima trebao donijeti istinsku slobodu i demokraciju s kojom bi se odmah nakon rata priključili slobodnom svijetu i ne bi ih dugo godina mučio totalitarizam i jednoulmlje.

Franko Mirošević

Zdenko RADELIĆ, *Božidar Magovac - S Radićem između Mačeka i Hebranga*, Hrvatski institut za povijest i Dom i svijet, Zagreb 1999., 261 str.

Kako je Hrvatska seljačka stranka bila vodeća hrvatska politička stranka između dvaju svjetskih ratova, stranka koja je predvodila borbu za ravnopravan položaj hrvatskoga naroda u jugoslavenskoj državnoj zajednici, posve je razumljiv interes povjesničara (a i šire javnosti) za djelovanje te stranke i njezinih vodećih ljudi. U našoj historiografiji već postoji niz radova o HSS-u, a sada se pojavila i knjiga Zdenka Radelića *Božidar Magovac - s Radićem između Mačeka i Hebranga*. Kao što se iz naslova može zaključiti riječ je o monografiji u kojoj se obrađuje politička djelatnost jednoga istaknutog haesesovca koji, doduše, nije pripadao užem

krugu stranačkih prvaka, ali je bio dosljedan sljedbenik nauka braće Antuna i Stepana Radića i intelektualna snaga u redovima HSS-a koja se vinula u prve redove nacionalne borbe.

Monografija o Božidaru Magovcu podijeljena je u niz poglavlja u kojima autor kronološki prati Magovčevo djelovanje gotovo iz godine u godinu. Naslovi poglavlja upućuju na problematiku koja čini osnovne sastavnice Magovčeve političke aktivnosti, ali i na ključne momente u djelovanju vodstva HSS-a. Nakon prvih poglavlja, u kojima se obrađuju mladi dani Božidara Magovca i njegovo idejno formiranje, slijede ona pod naslovima "Sukob s Mačekom i vodstvom HSS-a", "Rat, raspad Jugoslavije i osnivanje NDH", "U partizanima", "Sukob s Hebrangom", "Ideje o konfederaciji", "Magovac se odriče Mačeka" i dr. U završnim poglavljima autor raspravlja o smjeni Magovca s funkcija u najvišim organima narodnooslobodilačkog pokreta (bio je potpredsjednik Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, tajnik Izvršnog odbora ZAVNOH-a, član Predsjedništva AVNOJ-a), zatim o njegovoj internaciji, a dva posljednja poglavlja autor je naslovio "Novi politički pokušaji" i "Suđenje, zatvor, smrt".

Već sami naslovi poglavlja upućuju na iznimnu aktivnost Božidara Magovca i pobuđuju interes za njegove političke koncepcije koje su ga navodile na upornu borbu za njihovo ostvarenje. Ta ga je borba pretvorila u jednog od vodećih činitelja HSS-a u kritičnim godinama rata kada je stjecajem niza okolnosti stranka bila potisnuta s političke scene pa joj je upravo Magovčeva aktivnost pokušala vratiti ako ne prvenstvo, a ono odgovarajući udio u raspletu hrvatske ratne drame. Autor je posvetio dosta prostora ratnom razdoblju Magovčeve djelatnosti kada on odbacuje politiku pasivnog čekanja, koju zastupa Maček i najuži krug stranačkih prvaka oko njega. Protivi se i jednakom distanciranju HSS-a od ustaškog i partizanskog pokreta. Uvjeren je u nužnost aktivne politike HSS-a i to ga odvodi na partizansko područje i uključivanje u pokret koji predvode komunisti. Autor vrlo argumentirano izlaže Magovčevu osnovnu ideju da HSS u oslobodilačkom pokretu mora dobiti ravnopravno mjesto s KPH, što se nije podudaralo s komunističkim planovima.

Magovčev prijelaz na partizansko područje potkraj svibnja 1943. odmah je doveo do konfrontacije s vodećim čovjekom KPH Andrijom Hebrangom, koji je zastupao i provodio partijsku liniju potpune kontrole i potčinjenosti svih snaga uključenih u NOP komunističkom diktatu. Magovac je pak tražio drukčiji odnos KPH prema HSS-u, a to je suradnja na osnovi potpune ravnopravnosti dviju stranaka. Magovčevi pokušaji organiziranja pristaša HSS-a na partizanskom području naišli su na žestok otpor komunističkog vodstva. Dakako, sučeljavanja između Magovca i Hebranga nisu se događala bez znanja i uplitanja vrhovnog predvodnika NOB-a Tita, pa autor s pravom utvrđuje da je Tito ponekad prigušivao Hebrangovu pretjeranu oštrinu prema Magovcu, ali im je obojici - i Titu i Hebrangu - konačni cilj u odnosu na poziciju HSS-a bio isti. Magovac

nije uspio u svojim nastojanjima, već ga je njegova upornost i dosljednost isključila iz bilo kakva djelovanja u NOP-u i dovela do interniranja na otoku Visu i izolacije sve do kraja rata. Njegov pokušaj političke aktivizacije poslije završetka rata spriječile su komunističke vlasti koje ga osuđuju na višegodišnju robiju.

U sukobu s komunističkim vodstvom Magovac je nastupao kao dosljedni sljedbenik Stjepana Radića, što ga je vodilo ne samo u sukob s Hebrangom, nego i s Mačekom, a autor knjige je to izrazio i u naslovu svoga rada (iako ta napomena vrijedi samo za njegovo partizansko razdoblje).

U obradi Magovčeve političke djelatnosti autor se opredijelio za kronološki pristup koji mu je omogućio prikazivanje geneze njegovih stajališta i praktično-političkog ponašanja i ulaženje u uzročno - posljedične odnose njegova djelovanja. Na taj način autor najpouzdanije ocrtava Magovčev razvojni put i bit ukupne aktivnosti, ali i šire - problematiku HSS-a u cjelini. Autor posve jasno pedočava ciljeve Magovčevih poteza u sklopu širih događaja, što ga vodi do utemeljenih prosudbi o komponentama hrvatske politike, i njihove krajnje rezultate.

Monografiju o Božidaru Magovcu autor je izradio na temelju sačuvanoga izvornog materijala, koji je nakon smrti ostavio sam Magovac. U toj ostavštini, koja se čuva u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, nalaze se dragocjeni podaci za rekonstrukciju Magovčeva života i aktivnosti, odnosno za rekonstrukciju njegove političke i publicističke biografije. U tim materijalima iščitavaju se Magovčevi komentari o događajima u kojima je sudjelovao i o ljudima s kojima je surađivao ili se s njima konfrontirao. Autor se koristio i fondom CK KPH i Ministarstva unutarnjih poslova SR Hrvatske u Hrvatskom državnom arhivu, a koristio se i radovima drugih povjesničara koja sadrže osvrt na Magovčevu djelatnost. No, dok u drugim radovima nalazimo samo parcijalne podatke, u Radelićevu radu dobili smo cjelovit prikaz Magovčeve političke i publicističke djelatnosti od rane mladosti do smrti. Tome treba dodati da je ovaj rad izrađen na temelju posve novih, nepoznatih izvora, koji su autoru omogućili da utvrdi i analizira do sada nepoznat Magovčev rad i politička stajališta ili da detaljnije i točnije objasni i one već poznate podatke. Raspoložujući obilnim izvornim materijalom, koji je dobrim dijelom pripremio sam Magovac za svoju autobiografiju (a koju nije dospio napisati), autor je uložio velik trud da što preciznije prikaže Magovčev život i rad te da uspješno prikaže njegove odnose s političkim okruženjem i borbu za stajališta koja je čvrsto zastupao.

U pripremanju teksta Radelić je iskazao dobro poznavanje metodologije povijesnog istraživanja. Njegove rekonstrukcije događaja imaju snažno uporište u izvornom materijalu, a njegove prosudbe i objašnjenja pokazuju zrelost znanstvenog rasuđivanja lišenog ideoloških primjesa. Autorov rad daje mnogo više od obične biografije jednoga političkog akte-

ra, jer on prati i analizira Magovčeva politička polazišta i stajališta prema tada aktualnoj hrvatskoj politici, odnosno u traženju rješenja za položaj Hrvatske. Iz Radelićeve knjige saznajemo o djelatnosti šireg kruga aktera hrvatske politike, posebno onih iz vodstva HSS-a, a prikazuje se i držanje predsjednika HSS-a Vladka Mačeka i razlozi Magovčevih neslaganja s vođom stranke kojoj je pripadao. Posebno su pregledno i argumentirano ocrtane metode komunističkog vodstva u slamanju svojih protivnika i komunistička represija čija je žrtva bio i sam Magovac. Radelićeva obrada Magovčeva političkog portreta daje zornu sliku pozicije HSS-a u vrijeme kada je KPH/KPJ preuzela inicijativu i povelu antifašističku borbu i kada je stranka, zahvaćena diferencijacijom, klizile prema marginalizaciji, koju je Magovac pokušao spriječiti.

Knjiga Zdenka Radelića ozbiljan je i vrijedan prilog istraživanju novije hrvatske političke povijesti i treba je pažljivo čitati.

Hrvoje Matković

Tomislav JONJIĆ: *Hrvatska vanjska politika 1939.-1942.*, Libar, Zagreb 2000., 942 str.

Da povijest pišu pobjednici i da ona vrlo često zna biti tek sluškinjom politike primjeri nam na žalost vrlo često potvrđuju. No, instrumentaliziranost povijesti kada je u pitanju suvremena hrvatska povijest prelazi svaku granicu osobito kad je u pitanju problematika NDH te autor ove knjige stoga tvrdi kako su i "srpska i jugoslavenska historiografija i pamfletistika pola stoljeća u svrhu održanja velikosrpsko-boljševičke tiranije instrumentalizirala hrvatsku težnju za neovisnošću, kušajući dokazati tezu o 'genocidnosti' hrvatskog naroda: neovisna je Hrvatska u tim projekcijama bila moguća samo kao zločinačka tvorevina, koja ujedno predstavlja izdaju prema vlastitom narodu. Nažalost, takvi su pamfleti i iskonstruirane predodžbe dosta dugo i dobro funkcionirali. U tu je svrhu izjednačavan Maček i Pavelić, Stepinac i Hebrang". (73.-74.)

Zahvaljujući takvim pristupima Hrvati su u poslijeratnom razdoblju i stekli reputaciju koju je, možda najbolje od svih, oslikao ljevičarski filozof Ernst Bloch ustvrdivši jednom prigodom kako su svi Hrvati na radu u inozemstvu fašisti, dok za one u zemlji nije siguran jesu li baš svi. Zahvaljujući tome i danas u međunarodnom tisku možemo vidjeti kako se Hrvatskoj svako malo podmeću pamfleti o nekakvom tobožnjem ustaškom "blagu", kako se opet po bulajićevskom principu fabriciraju brojke stradalih Židova i Srba i sl. Znakovito je da su izgleda Hrvati pritom jedini koje se stalno podsjeća na nedjela počinjena tijekom II. svjetskog rata. Naše istočne susjede nitko i ne pita o tome da su upravo oni bi-